

Weboteca

Biblioteca 2.0

de Dana Nora Dinu

Farmecul bibliotecilor de odinioară - cu foșnetul filelor sau ticăitul bățăilor de inimă (sau de cap...) premergătoare examenelor, sau țâcănitul mașinilor de scris - s-a risipit în tumultul anilor '90 când bibliotecarii - și nu doar ei - au început "aventura vieții" lor, înlocuind mașina de scris prin calculator. De atunci, schimbările s-au ținut lanț. Curând, cititorii "au devenit" utilizatori și au început să întrezărească rafturile cu cărți prin "OPAC".

Un sondaj de opinie din primăvara anului 2011¹ asupra unui eșantion de 1.146 indivizi din mediul urban, cu vârste între 15 și peste 65 de ani, din care 731 utilizatori de Internet, relevă că 34% din cei care navighează pe Internet între 1-3 ore pe zi au studii superioare. În ce privește domeniile de interes, procentul de doar 9% pentru informații culturale pare să-i contrazică pe cei 70% pasionați de lectură, dar această discrepanță ar putea fi pusă pe seama asocierii lecturii cu studiul, ceea ce așează bibliotecile într-o poziție satisfăcătoare.

Pe de altă parte, 68% s-au declarat interesați și de socializare iar 41% dintre cei cu studii superioare au cont pe una din rețelele de socializare. Aceste date demonstrează că publicul și-a modificat radical deprinderile de informare și este de crezut că se așteaptă să găsească aceeași tehnologie și în bibliotecă, cu atât mai mult cu cât acestea au pretenția (îndreptățită, de altfel) că aparțin mediatorilor de informație iar afirmația că pentru a furniza servicii de calitate, acestea trebuie să se armonizeze cu preferințele cititorului/utilizatorului a devenit deja un truism.

Conceptul "2.0"

Așa cum se arată în toate articolele care semnaleză apariția unei noi viziuni în managementul informației, "Biblioteca 2.0" este un termen creat pe baza conceptelor "Web 2.0" și "Business 2.0", fiind menționat prima dată de Michael Casey² pe blogul său LibraryCrunch, și promovat de Michael Stephens³ la ediția din 2005 a conferinței Internet Librarian. "Web 2.0" a fost lansat în cadrul unei conferințe organizate în octombrie 2004 de către O'Reilly Media Inc. și MediaLive International⁴. Dezbaterile au evidențiat că "noul" Web nu înseamnă decât o altă modalitate de a-l înțelege și

utiliza. Comparând caracteristicile aplicațiilor grupate sub cele două denumiri, s-a ajuns la concluzia că Web 2.0 este o colecție de platforme software grație cărora utilizatorul își controlează propriile date, punându-le la dispoziția altora, prin intermediul unor instrumente colaborative.

În prim plan "1.0" se află cataloagele și căutările bazate pe cuvinte-cheie care sunt o ilustrare a "Web-ului ca spațiu de "aprovizionare" cu date", distribuție de informații - "read-only" Web, "utilizatorul pasiv" sau "utilizatorul consumator". Comunicarea cu utilizatorul se desfășura prin canale tip e-mail, guestbooks, webrings, forumuri etc."⁵ Aplicațiile "2.0" sunt identificabile deci, prin prezența opțiunii "colaborare", care permite utilizatorului să adauge conținut prin atribuirea de cuvinte-cheie, comentarii, recenzii, liste de preferințe etc. Cele mai populare forme 2.0. sunt blogurile, rețelele de socializare și wiki-urile.

Blogurile sunt website-uri preformate, în așa fel încât ele pot fi administrate și de către nespecialiști. Acesta este principalul motiv pentru care au devenit atât de populare. În comparație cu website-urile, care presupun cunoștințe de formatare a paginilor în Hypertext Markup Language (HTML, XHTML), blogul este mai ușor de creat, întreținut, și dotat cu mijloace de interacționare cu vizitatorii. Cele mai cunoscute platforme pentru bloguri sunt Wordpress și Blogger, dar mai sunt multe altele (Typepad, Movable Type, Tumblr., Joomla etc.)

Rețelele sociale (Facebook, Twitter, LinkedIn, hi5, MySpace, și, mai nou, Google+) - sunt spații de "întâlnire" și "socializare" în care utilizatorii se grupează pe criterii de afinități și domenii de interes. Wiki-urile sunt sisteme de gestionare și editare colectivă a documentelor tip Wikipedia. Funcția de editare cu opțiunea de editare colectivă este oferită și de serviciile care găzduiesc fișiere. Deși referințele Wikipedia sunt la fel de utilizate ca și căutările pe Google, conținutul creat în acest mod este privit cu neîncredere, mulți ignorând faptul că articolele sunt revizuite de comunități ale utilizatorilor. Toate serviciile care găzduiesc fișiere text sau/și media (box.net, Scribd, 4shared, esnips, DocStock Flickr, Youtube, ImageShack, Photobucket, etc.) permit și partajarea, și adăugarea de conținut (cuvinte cheie, comentarii, recenzii, liste de preferințe).

Recent, încercând să-și împiedice clienții să migreze către platformele cu funcții mai atractive, serviciile Web au fost nevoite să accepte formate de legătură, care le pun în relație unele cu altele (postările de pe bloguri sau flickr, youtube pot fi transferate pe rețelele de socializare, formate de legătură (RSS) spre rețele pot fi afișate pe bloguri). Cu toate că aceste instrumente sunt din ce în ce mai accesibile și oferă soluții pentru depășirea dificultăților de timp și spațiu, constituind cea mai bună modalitate de colaborare, activitatea "la calculator" este privită cu rețineri, și pentru mulți avantajele nu sunt deloc clare, deși ele sunt aplicabile atât în relațiile cu utilizatorii, cât și în realizarea unor proiecte comune.

5 Sabin-Corneliu Buraga. Comunicare în medii electronice. Disponibil la : www.infoiasi.ro/~busaco/

1 Români și Internetul. Studiu privind utilizarea Internetului în România și comportamentul internautic al românilor : martie 2011. Studiu efectuat de Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES) pentru Asociația Română pentru evaluare și Strategie (ARES). Disponibil la: <http://irescop.blogspot.com/2011/03/romanii-si-internetul-studiu-privind.html>

2 Director al Serviciului de Tehnologia Informației la Gwinnett County Public Library

3 Profesor la School of Library and Information Science de la San Jose State University

4 John Battelle și Tim O'Reilly au fost moderatorii conferinței cu tema : "The Web as Platform" (Web 2.0 Conference. Disponibil la : <http://conferences.oreillynet.com/web2con/>), ceea ce explică atribuirea "paternității" sintagmei " Web 2.0" lui Tim O'Reilly, un irlandez strămutat din fragedă copilărie în California, absolvent al Literelor clasice, convertit ulterior în editor de materiale didactice IT.

Multă vreme, bibliotecile nu au putut depăși complexul apartenenței la cultură, o zonă prin definiție “non-profit”, promovarea produselor și serviciilor fiind asociate exclusiv cu domeniul comercial. Nu este un lucru neobișnuit, cei mai mulți din creatorii de conținut cultural științific nu înțeleg nici azi de ce ar trebui să-și prezinte romanele sau tratatele pe Internet.

Cele mai receptive la schimbări sunt, într-o oarecare măsură, bibliotecile publice - obligate să mulțumească mai multe categorii de cititori-utilizatori. Bibliotecile de învățământ au avantajul deservirii unei secvențe mult mai restrânsă de utilizatori, oarecum forțați să frecventeze biblioteca datorită recomandărilor din cadrul programelor de studii. Acest fapt însă, nu pare a fi suficient pentru a le mobiliza să-și actualizeze mijloacele de interacțiune și să-și modeleze serviciile, deși le este mult mai ușor să detecteze nevoile de informare ale clienților lor. Catalogele de bibliotecă sunt cea mai elocventă ilustrare a acestei constatări, fiind concurate de instrumentele din ce în ce mai sofisticate, mai ușor de folosit și mai prietenoase pe care web-ul le pune la dispoziția utilizatorilor. Catalogele librăriilor virtuale (Amazon, Qwestia ș.a. – și chiar cele românești - parțial - Polirom, Nemira, Humanitas) reprezintă tot ce și-ar putea dori un utilizator în materie de căutare și organizare a conținutului : imagini de coperte, surprinderi, rezumate, recenzii, extrase, topuri de popularitate, liste de recomandări, opțiuni de căutare ca “produse similare” etc. Potrivit unor cercetări recente, principalele deficiențe ale catalogelor de bibliotecă țin de orientarea exclusivă către utilizatorul care știe precis ce caută, și de neglijarea modelelor de comportament ale utilizatorului. Acesta este obișnuit cu căutarea în limbaj natural de pe Internet și se așteaptă ca sistemul să se adapteze stereotipiilor lui și nu invers⁶. În esență, este vorba de permanenta dispută între utilizarea vocabulelor controlate și termenii necontrolați – mai flexibili față de deprinderile utilizatorilor. În realitate, cele două strategii sunt complementare și se pot ajusta în funcție de specificul utilizatorilor.

“Inteligenta colectivă” – o altă sintagmă care a făcut carieră⁷ - este un concept la care se raportează tot mai des studiile de utilizator și se referă la prezentarea produsului cu ajutorul opiniilor utilizatorilor.

Tehnici și instrumente 2.0

Este deja foarte răspândită postarea unor tutoriale video pe youtube. Avantajul clipurilor video față de alte tipuri de prezentări (powerpoint - de exemplu) este că imaginile filmate sunt mult mai ușor de înțeles deoarece înregistrează cu fidelitate succesiunea operațiunilor. Multe biblioteci au și făcut deja acest pas, plasând o legătură către acest gen de înregistrări video pe site-ul lor. Mai rămâne însă ca și utilizatorii să le descopere, ceea ce nu se întâmplă fără ca ei să fie direcționați acolo unde le pot viziona. Însă, după cum s-a dovedit, website-urile bibliotecilor nu sunt foarte atractive, drept pentru care, pentru a-și atinge ținta, demonstrațiile trebuie să-i urmeze pe utilizatori în spațiul care le este familiar.

Aproape că nu mai este nevoie de cifre pentru a demonstra că rețelele de socializare au devenit pentru mulți un scop

în sine al peregrinărilor pe Internet, aici oamenii împărțându-și preocupări diverse. Rețelele sunt spațiile care absorb cea mai mare parte din timpul pe care ei îl rezervă Internetului. În acest scop și din această cauză, platformele de socializare sunt foarte ușor accesibile de pe toate tipurile de dispozitive (PC-uri și portabile), ceea ce constituie un motiv suficient pentru ca și bibliotecile să fie prezente aici.

Cel mai eficient mod de atragere a atenției este expunerea evenimentelor culturale în imagini video și statice. O dată cu acestea utilizatorii pot găsi aici prezentarea serviciilor - tradiționale și noi - ca și resursele nou-intrate în colecții, abonamente noi la baze de date și chiar pot accesa catalogul electronic. De asemenea, pot contacta bibliotecarii de la filiale prin diferitele modalități de « chat ». Expunerea unui mod de funcționare, a caracteristicilor unui produs, program, serviciu, aplicații a unor principii și practici sau descrierea unor operațiuni – în mediu digital – prin înregistrarea unor clipuri video pot fi folosite nu numai în relația cu utilizatorii, dar și în colaborarea echipelor de proiecte în cadrul bibliotecii.

Blogurile sunt instrumente care pot fi utilizate pentru expunerea unor tehnici de lucru, idei inovative, stabilirea unui mod de lucru, soluționarea unor probleme (postarea problemei și adăugarea soluțiilor prin comentarii pe măsură ce acestea apar în practica curentă). Avantajele sistemelor « blog » sunt legate de posibilitatea organizării și regăsirii materialelor ca în orice bază de date, dar și a variantelor de lucru prin opțiunea de păstrare a istoricului acțiunilor fiecărui utilizator.

Rețelele sociale pot fi utilizate de către orice organizație pentru comunicarea între angajați sau/și între conducere. Se pot forma grupuri de discuții și proiecte, se pot organiza brainstorming-uri pentru implementarea unor activități sau se pot supune atenției probleme a căror decizie necesită participarea tuturor. În esență, principiile Web 2.0 de care bibliotecile ar trebui să țină cont ar fi :

- ➔ personalizare
- ➔ colaborare
- ➔ participare
- ➔ creativitate
- ➔ partajare
- ➔ individualism ⁸

Bibliotecarul 2.0

Cum ar trebui să fie bibliotecarul ca să poată îndeplini aceste noi cerințe, ce fel de instrumente 2.0 ar fi utile și cum ar putea ele să îmbunătățească diversele activități din bibliotecă ? David Lee King, coordonatorul Serviciilor digitale de la Topeka & Shawnee Country Public Library din Kansas, a stărnit reacții aprinse din partea colegilor săi postând pe blogul personal acum patru ani o listă de competențe 2.0.⁹ între care se numără postarea de texte și imagini pe un blog , încorporarea de aplicații pe rețelele sociale, ca și alte cunoștințe de bază pentru înțelegerea și utilizarea acestora.

În plus, Lee King mai cere de la colegii săi “să înțeleagă cum toate acestea se pot asambla în mod coerent completând o bibliotecă fizică, tradițională, și să aibă abilitatea de a asimila elementele de bază ale unui nou serviciu sau instrument digital în 15 minute”. “Cel mai important lucru”, - concluzionează el - este ca bibliotecarii să fie capabili să “povestească” biblioteca prin mijloace media : text, fotografie, audio și video.

6 Tanja Merčun, Maja Žumer. Library catalogue - the ultimate reference tool? V: Libraries in the digital age. Education and training in digital libraries & Reference in digital environments. Disponibil la : http://www.ff.unilj.si/oddelki/biblio/oddelek/osebje/dokumenti/MercunZumer08_LIDA_Library_catalogue_reference_tool.pdf

7 A fost utilizată prima dată de James Surowiecki într-o lucrare despre agregarea informației în cadrul comunităților de utilizatori, publicată în 2004 (The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations)

8 Tanja Merčun, Maja Žumer, op. cit.

9 David Lee King. Basic Competencies of a 2.0 Librarian by David Lee King on July 5, 2007. Disponibil la : <http://www.davidleeking.com/2007/07/05/basic-competencies-of-a-20-librarian/>. Lee King este absolvent al William Jewell College cu specialitatea Comunicare și Religie și al Colegiului de Biblioteconomie și Știința Informației la University of Tennessee